

УДК 343.37

 А.О. КАСЬЯН, Харківській національний
університет внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИМУСУ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ОЗНАКИ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНОГО ДІЯННЯ

Ключові слова: примус, ознака, діяння, об'єктивна сторона, злочин

Кримінальний закон з огляду на різноманітність протиправних проявів примусу, вказує на примус в якості: обставини, що виключає злочинність діяння, обставини, що пом'якшує покарання, обставини, що обтяжує покарання, ознаки об'єктивної сторони складу злочину при характеристиці діяння чи способу вчинення злочину.

Об'єктивні ознаки складу злочину і, зокрема, суспільно небезпечне діяння, були предметом дослідження багатьох вчених, зокрема, В.М. Кудрявцева, В.В. Мальцева, А.А. Тер-Акопов, Г.В. Тімейко, Н.М. Ярмиш та ін. Дослідженню безпосередньо примусу як ознаки суспільно небезпечного діяння присвячені праці таких вчених, як Є.Г. Веселов, В.Г. Заріпов, В.В. Калугін, Т.Ю. Кобозєва, О.О. Куманяєва, В.Ю. Рунов, А.С. Чістякова. Однак, аналіз юридичної літератури дозволяє зробити висновок про те, що у поглядах юристів немає однозначної позиції стосовно змісту та кола норм Особливої частини кримінального законодавства, в яких примус виступає як ознака суспільно небезпечного діяння. Перш за все, це пов'язано з тим, що а ні в самому кримінальному законі, а ні у теорії кримінального права чіткого визначення змісту даної категорії не має.

Тому метою статті є встановлення загальної характеристики примусу як обов'язкової ознаки суспільно небезпечного діяння та визначення відповідного кола кримінально караних діянь.

Аналіз ознак примусу як правової категорії (це вплив на людину; він спрямований на обмеження свободи волі людини через вплив на її свідомість; його метою є спонукання (стимулювання) до певної поведінки; реалізація такої поведінки (мети примусу) здійснюється об'єктом (контрагентом) впливу свідомо, але всупереч (проти) його волі; примус – це вольовий акт суб'єкту (агенту) впливу; він припускає вплив на свідомість та волю (в кінцевому підсумку на поведінку людини) через фізичну сферу людини, тобто через фізичний вплив на людину) дозволяє визначити останній як вплив одного індивіда на іншого з метою стимулювання певної поведінки всупереч (проти) його волі [1]. В свою чергу, існування поряд з легітимними формами й протиправних проявів примусу та надзвичайна їх поширеність обумовлює необхідність дослідження примусу як кримінально-правової категорії, якій поряд з зазначеними загальними ознаками властиві (характерні) такі специфічні ознаки, як: 1) його протиправність та 2) насильницький спосіб реалізації (здійснення).

Діяння як ознака об'єктивної сторони складу злочину має бути не лише суспільно небезпечним, протиправним, конкретним, а й свідомим та вольовим актом поведінки людини [2, с.105]. Треба зазначити, що іноді юристи тлумачать поняття «воля» та «свідомість» як тотожні поняття. Однак варто погодитися, що співвідношення волі та усвідомлення полягає у тому, що не все усвідомлюване є вольовим, але все вольове є усвідомлюваним. Тому усвідомлення та воля – хоча і є окремими, однак не є самостійними ознаками діяння. Воля не може проявлятися без усвідомлення і вміщує в собі останню. Тому усвідомленість необхідно називати в контексті характеристики волі [3, с.7, 16]. Отже, примус як суспільно небезпечне діяння є суспільно небезпечним, протиправним, конкретним, свідомим та вольовим актом поведінки людини.

Саме розуміння примусу як протиправного, умисного насильницького впливу на людину, що здійснюється шляхом енергетичного впливу на органи і тканини організму людини, їх фізіологічні функції, шляхом використання матеріальних факторів зовнішнього середови-

ща (механічних, фізичних, хімічних і біологічних) та/або шляхом інформаційного впливу на її психіку, що вчиняється шляхом дії або через бездіяльність всупереч або поза її (людини) волі, з метою спонукання (стимулювання) до певної поведінки [4], на наш погляд, дозволяє уникнути помилок в правозастосовчій діяльності, пов'язаних з різноманітністю тлумачення примусу та правової оцінки відповідних діянь.

Аналіз юридичної літератури дозволяє зробити висновок про те, що у поглядах юристів немає однозначної позиції стосовно змісту та кола норм Особливої частини кримінального законодавства, в яких примус виступає як ознака суспільно небезпечного діяння. Так, російський дослідник В.В. Калугін зазначає, що Кримінальний кодекс Російської Федерації використовує термін «примус» у дванадцяти статтях. Як приклад, автор називає лише склади злочинів, передбачені статтями 179, 302, 309, 333 Особливої частини цього Кодексу [5]. Інший російський вчений Є.Г. Веселов самостійними або альтернативними складами злочинів примусу називає склади злочинів, передбачені лише сьома статтями Кримінального кодексу Російської Федерації: примус до вилучення органів та тканин людини для трансплантації (ст.120), порушення винахідницьких та патентних прав (ст.147), перешкоджання проведенню зборів, мітингів, демонстрацій, ходи, пікетування та участі в них (ст.149), примус до вчинення угоди або відмова від її вчинення (ст.179), примус до дачі показань (ст.302), підкуп або примус до дачі показань або ухилення від дачі показань або до неправильного перекладу (ст.309), опір начальнику або примус його до порушення обов'язків військової служби (ст.333) [6, с.37–38]. У свою чергу В.Г. Заріпов вважає, що російський законодавець використовує поняття «примус» у дев'яти складах злочинів: в статтях 120, 149, 179, 302, 309, 333, а також в ч.2 ст.141 (перешкоджання здійсненню виборчих прав або роботі виборчої комісії) та ст.144 (перешкоджання законній професійній діяльності журналіста) Кримінального кодексу Російської Федерації [7, с.35].

На думку Т.Ю. Кобозевої, категорія «примусу» так чи інакше, використовується у всіх розділах Особливої частини КК РФ і є озна-

кою об'єктивної сторони складу злочину у дванадцяти складах злочину. У більшості статей законодавець, згадуючи термін «примус» розуміє під ним діяння (статті 120, 147, 149, 179, 240, 302, 309, 333 КК РФ) або спосіб вчинення злочину (статті 141, 142, 144 КК РФ) [8, с.220]. Свій погляд на цю проблему має О.О. Куманяєва. Автор вважає, що примус є самостійним злочинним діянням у злочинах, передбачених статтями 120, 149, 179, 240, 302, ч.2 ст.309, ст.333 КК РФ. Водночас у п.«а» ч.2 ст.141, ч.2 ст.142, 144, 147, ч.2 ст.1855, 357 цього Кодексу примус виступає способом вчинення злочину [9, с.9].

Український дослідник В.Ю. Рунов аналізуючи статті Кримінального кодексу України [10] (далі – КК), що встановлюють відповідальність за різні види примушування, визначив такими вісім статей цього Кодексу: «Примушування до вступу в статевий зв'язок» (ст.154), «Примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку» (ст.174), «Примушування священнослужителя шляхом фізичного або психічного насильства до проведення релігійного обряду» (ч.2 ст.180), «Примушування працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків» (ст.280), «Примушування до заняття проституції» (ст.303), «Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань» (ст.355), «Примушування давати показання» (ст.373), «Примушування до відмови давати показання» (ст.386) [11, с.124].

Не важко помітити, що В.Ю. Рунов при визначенні складів злочинів, в яких «примус» є ознакою об'єктивної сторони складу злочину, бере до уваги виключно назви відповідних статей Особливої частини Кримінального кодексу України, які містять термін «примушування». Як правило, заголовки статей відповідають їх змісту і належно виконують описову та інформативну функції. За такого підходу визначення цим вченим кола та переліку норм Особливої частини цього Кодексу, в яких примус виступає як ознака суспільно небезпечного діяння, можна вважати виправданим. Утім не зрозуміло: чому до таких складів злочину, автор не відносить, наприклад, ст.404 КК (опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків)?

Значно більшу кількість статей Особливої частини вітчизняного Кримінального кодексу, в яких законодавець закріпив примушування, називає А.С. Чістякова. Вчена вважає, що примушування закріплено в сімнадцяти статтях КК (статті 142, 143, 154, 157, 174, 180, 228, 2581, 280, 300, 301, 303, 342, 355, 373, 386, 404 КК) [12, с.65–67].

Вітчизняне кримінальне законодавство містить чимало норм, в яких зміст статті є ширшим від її назви або у назвах використовуються відмінні термінологічні звороти для позначення однакових діянь з різними предметами [13, с.66–68]. Видається, що до таких норм належить і значна кількість статей КК, що містять склади злочинів, в яких примус виступає як суспільно небезпечне діяння. Однак у назві статей законодавцем цього не відображено. Йдеться про різні різновиди примусу, фактично закріплені у статтях різних розділів Особливої частини Кримінального кодексу України. При цьому ознаки примусу можна встановити шляхом аналізу інших ознак злочину, використовуючи граматичне та систематичне тлумачення.

1. Передусім примус («примушування») прямо визначений як ознака об'єктивної сторони (діяння) декількох основних та кваліфікованих складів злочинів, що передбачені у різних статтях Особливої частини Кримінального кодексу України. До таких складів злочинів належать злочини, передбачені такими кримінально-правовими нормами українського законодавства: 1) ч.1 ст.2581 КК («примушування до вчинення терористичного акту»); 2) частини 1, 2 ст.300 КК («примушування до участі» в створенні творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію); 3) ч.3 ст.300 КК («примушування неповнолітніх до участі» в створенні творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію); 4) частини 1–3 ст.301 КК («примушування до участі» у створенні порнографічних предметів); 5) частини 4, 5 ст.301 КК («примушування неповнолітніх до участі» у створенні порнографічних предметів).

2. У багатьох статтях Кримінального кодексу України термін примус прямо не фігурує. Однак за своїм змістом дії, визначені у диспозиціях норм є нічим іншим як примусом – протиправним, умисним насильницьким впливом на людину з метою її спонукання до певної поведінки (вчинити певні дії або відмовитися від вчинення певних дій). Так, видається, що до такого різновиду примусу можна віднести насильницькі форми викрадення – грабїж (ч.2 ст.186 КК) та розбій (частини 1, 4 ст.187 КК), а також спеціальні склади насильницьких форм викрадення чужого специфічного майна: викрадення виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, виборчого протоколу чи протоколу комісії з референдуму або скриньки з бюлетенями (частини 5, 6 ст.158); викрадення «військового майна» чи радіоактивних матеріалів (частини 1, 3 ст.262); незаконне заволодіння транспортним засобом (частини 2, 3 ст.289); викрадення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (частини 2, 3 ст.308), прекурсорів (частини 2, 3 ст.312) або обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (частини 2, 3 ст.313); викрадення військовослужбовцем військового майна (ст.410). У цих складах злочинів йдеться по суті про примус потерпілого до передачі чужого майна шляхом застосування насильства або погрози його застосування.

Те саме стосується і вимагання чужого майна, права на майно або виконання дій майнового характеру (статті 189, частини 1, 3 ст.262, частини 2, 3 ст.289, 308, 312, 313, 410). Спостерігаються елементи примусу і в злочинах, передбачених частинами 2, 3 ст.1501 КК (використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом). Очевидно, що про примус йдеться й у статті 206 Кримінального кодексу України, що встановлює відповідальність за протидію законній господарській діяльності. Вважаємо, що нічим іншим як примусом є дії, передбачені ч.2 ст.146 КК (незаконне позбавлення волі або викрадення людини, вчинені з корисливих мотивів, чи способом, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого або таке, що супроводжувалося заподіянням йому фізичних страждань, або здійснюване протя-

гом тривалого часу для спонукання потерпілого до певної поведінки).

Примус може застосовуватися не лише з метою спонукання потерпілого до вчинення певної дії, а для того, щоб потерпілий відмовився від вчинення певної дії. У кримінальному законодавстві України таким діянням відповідає кримінально-правове поняття «перешкоджання». «Перешкоджати» – бути перепорою для чого-небудь, створювати завади, заважати, забороняти кому-, чому-небудь [14, с.752]. Перешкоджання може бути ненасильницьким та насильницьким. У зв'язки з цим елементи примусу вбачаються нами у складах злочинів, передбачених: ч.2 ст.157 КК (перешкоджання вільному здійсненню громадянином свого виборчого права або права брати участь у референдумі, перешкоджання діяльності іншого суб'єкта виборчого процесу, ініціативної групи референдуму, комісії з референдуму, члена виборчої комісії, члена ініціативної групи референдуму, члена комісії з референдуму або офіційного спостерігача при виконанні ними своїх повноважень, поєднані із застосуванням насильства, знищенням чи пошкодженням майна, погрозою застосування насильства або знищення чи пошкодження майна); ч.1 ст.1141 КК (перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період), ч.1 ст.160 КК (перешкоджання насильством, погрозою або іншим чином вільному здійсненню громадянином права брати або не брати участь у референдумі, вести агітацію до дня проведення референдуму); ст.170 (умисне перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій або їх органів); ч.1 ст.171 КК (умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів); ст.174 (перешкоджання участі у страйку шляхом насильства чи погрози застосування насильства або шляхом інших незаконних дій); ч.1 ст.180 КК (перешкоджання здійсненню релігійного обряду); ст.340 КК (незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, якщо це діяння було вчинене із застосуванням фізичного насильства;

ст.341 КК (перешкоджання нормальній роботі підприємств, установ, організацій); ч.1 ст.382 КК (перешкоджання виконанню вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили); ч.1 ст.386 КК (перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта до суду, органів досудового розслідування, тимчасових слідчих та спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України).

3. В окремих статтях КК примус може виступати як альтернативне суспільно небезпечне діяння у межах основного складу злочину. При цьому насильство, що застосовується для спонукання (стимулювання) до певної поведінки людини, іноді потребують самостійної кримінально-правової оцінки.

Для прикладу проаналізуємо такий злочин як спонукання неповнолітніх до застосування допінгу (ч.1 ст.323 КК). Спонуканням неповнолітнього до застосування допінгу – є будь-які умисні дії, спрямовані на те, щоб збудити у неповнолітньої особи бажання застосувати допінг чи добитися від неї згоди застосувати його хоча б один раз (умовляння, пропозиція, порада, переконування, примушування, шантаж тощо) [15, с.946; 16, с.1075]. У разі застосування до неповнолітнього, наприклад, тілесних ушкоджень з метою добитися від нього вживання допінгу такі дії слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтями 323 КК і 121, 122, 125 КК [17, с.12].

До складів злочинів, в яких примус може виступати у вигляді альтернативного суспільно небезпечного діяння у межах основного складу злочину, вважаємо, належать й різного роду втручання в діяльність певних суб'єктів, якщо воно супроводжується застосуванням погроз, насильством, пошкодженням та знищенням майна. Адже втручання – це протидія кому-, чому-не-будь, шляхом вчинення умисної, протиправної дії, що полягає в умовлянні, шантажуванні, залякуванні, погрозі, заяві про розголошення відомостей, що компрометують особу, опорі, насильстві, умисному знищенні чи пошкодженні майна, посяганні на життя [18, с.36–37]. Таким діями є: втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби (ст.343 КК); втручання у діяльність держа-

вного діяча (ст.344 КК); погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст.350 КК); втручання у діяльність судових органів (ст.376 КК); втручання в діяльність захисника чи представника особи (ст.397 КК).

Втручання у діяльність зазначених спеціальних потерпілих зумовлено бажанням винуватого добитися прийняття від цих осіб певних незаконних рішень або відмовитися від виконання службових обов'язків, передбачених законом. При цьому враховуючи специфіку потерпілого у злочинах, передбачених статтями 343, 344, 350, 376, 397 КК, відповідні насильницькі дії суб'єкта злочину, що застосовує певні види примусу потребують кваліфікації за сукупністю із відповідними злочинами, передбаченими статтями 345–349, 352, 377–379, 398–400 КК України. Таким чином, різні різновиди примусу закріплені у багатьох статтях різних розділів Особливої частини КК.

Таким чином, примус як суспільно небезпечне діяння є суспільно небезпечним, протиправним, конкретним, свідомим та вольовим актом насильницької поведінки людини невід'ємно поєднаним з метою спонукання (стимулювання) потерпілого до певної поведінки. У багатьох кримінально-правових нормах примус прямо згадується законодавцем у назвах відповідних статей Особливої частини КК (статті 154, 174, 180, 280, 303, 355, ст.373, 386, 404 КК). Примус прямо визначений як ознака об'єктивної сторони (діяння) декількох основних та кваліфікованих складів злочинів, що передбачені у різних статтях Особливої частини КК (ч.1 ст.258¹, частини 1, 2 ст.300, ч.3 ст.300, частини 1–3 ст.301, частини 4, 5 ст.301 КК). У багатьох статтях КК термін примус прямо не фігурує. Однак за своїм змістом дії, визначені у диспозиціях норм є нічим іншим як примусом – це злочини, передбачені 2, 3 ст.150¹, ч.2 ст.186, частини 1, 4 ст.187, ст.189, частини 5, 6 ст.158, частини 1, 3 ст.262, частини 2, 3 ст.289, частини 2, 3 ст.308, частини 2, 3 ст.312, частини 2, 3 ст.313, ст.410, ст.206, ч.2 ст.146 КК. Примус може застосовуватися не лише з метою спонукання потерпілого до вчинення певної дії, а для того, щоб потерпілий відмовився від вчи-

нення певної дії. У кримінальному законодавстві України таким діянням відповідає кримінально-правове поняття «перешкоджання» (ч.2 ст.157, ч.1 ст.114¹, ст.170, ч.1 ст.171, ст.174, ч.1 ст.180, ст.340, ст.341, ч.1 ст.382, ч.1 ст.386 КК). В окремих статтях Кримінального кодексу України примус може виступати як альтернативне суспільно небезпечне діяння у межах основного складу злочину (ч.1 ст.323). До складів злочинів, в яких примус може виступати у вигляді альтернативного суспільно небезпечного діяння у межах основного складу злочину, вважаємо, належать й різного роду «втручання» в діяльність певних суб'єктів, якщо воно супроводжується застосуванням погроз, насильством, пошкодженням та знищенням майна (статті 343, 344, 350, 376, 397 КК). Значна кількість норм (54 норми), в яких примус фігурує в якості ознаки об'єктивної сторони складу злочину викликає потребу у їх подальшій систематизації та класифікації.

ЛИТЕРАТУРА

1. Касьян А. О. Ознаки примусу як правової категорії / А. О. Касьян // Південноукраїнський правничий часопис. – 2013. – № 4. – С. 78–81.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ–Харків : Юрінком Інтер – Право, 2001. – 416 с.
3. Ярмиш Н. М. Дія як ознака об'єктивної сторони злочину (проблеми психологічної характеристики) / Ярмиш Н. М. – Х. : Основа, 1999. – 84 с.
4. Касьян А. Понятие и виды принуждения (уголовно-правовой аспект) / А. Касьян // *Legea și Viața*. – 2014. – № 11/2 (275). – С. 48–52.
5. Калугин В. В. Физическое или психическое принуждение как обстоятельство, исключающее преступность деяния: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Калугин Валерий Владимирович. – М., 2001. – 151 с.
6. Веселов Е. Г. Физическое или психическое принуждение как обстоятельство, исключающее преступность деяния: дис. ... канди-

дата юрид. наук : 12.00.08 / Веселов Евгений Геннадиевич. – Краснодар, 2001. – 198 с.

7. Зарипов В. Г. Физическое и психическое принуждение в уголовном праве: понятие, виды, ответственность: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Зарипов Валерий Галимович. – М., 2007. – 209 с.

8. Кобозева Т. Ю. Принуждение как признак объективной стороны состава преступления / Кобозева Т. Ю. // Проблемы в российском законодательстве. – 2008. – № 2. – С. 220.

9. Куманяева Е. А. Принуждение в уголовном праве России : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Е. А. Куманяева. – М., 2012. – 26 с.

10. Кримінальний кодекс України : від 05.05.2001 р. // ВВР України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

11. Рунов В. Ю. Кримінально-правова охорона особи від незаконного примусу: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Рунов Володимир Юрійович. – К., 2013. – 219 с.

12. Чистякова А. С. Кримінально-правові аспекти відповідальності за примушування до антиконкурентних узгоджених дій (ст.228 КК України): дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Чистякова Анастасія Сергіївна. – К., 2009. – 220 с.

13. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія / Тростюк З. А. – К. : Атіка, 2003. – 144 с.

14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 7-ме вид., переробл. та доповн. – К. : Юрид. думка, 2010. – 1288 с.

16. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : Дакор, 2008. – 1428 с.

17. Петренко О. І. Кримінальна відповідальність за спонукання неповнолітніх до застосування допінгу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / О. І. Петренко ; Акад. адвокатури України. – К., 2005. – 17 с.

18. Блажівський Є. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників судових та правоохоронних органів (інших державних діячів) : монографія / Є. М. Блажівський. – Київ–Дрогобич : Посвіт, 2012. – 180 с.

Касьян А. О. Загальна характеристика примусу як обов'язкової ознаки суспільно небезпечного діяння / А. О. Касьян // Форум права. – 2014. – № 3. – С. 129–134 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_22.pdf

З огляду на різноманітність протиправних проявів примусу встановлена загальна характеристика примусу як обов'язкової ознаки суспільно небезпечного діяння, особливості її відображення в нормах кримінального законодавства та визначено відповідне коло кримінально караних діянь.

Касьян А.О. Общая характеристика принуждения как обязательного признака общественно опасного деяния

Учитывая разнообразие противоправных проявлений принуждения, установлена общая характеристика принуждения как обязательного признака общественно опасного деяния, особенности его отражения в нормах уголовного законодательства и определен соответствующий круг уголовно наказуемых деяний.

Kasjan A.O. General Characteristics of Coercion as a Mandatory Feature of a Socially Dangerous Act

Given the diversity of the manifestations of illegal coercion established a general characteristic of coercion as a mandatory feature of socially dangerous act, particularly its reflection in the rules of criminal law and define the appropriate range of criminal offenses.